

Serbest Piyasa Ahi Evranları: Anadolu'da Yükselen Yeni Kalkınma Ahlakı

Ergün Yıldırım*

Özet - Bu çalışmada küreselleşme ile gelen serbest piyasa modellerinin çoğulluklarından hareketle Anadolu'daki ekonomik yükselişin kalkınma ahlakı açıklanılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede Anadolu'da, Kayseri örneğinde ortaya çıkan iktisadî kalkınmanın kadrocu gelenekten uzaklaşarak yerel, tarihsel, geleneksel ve dinsel temelleriyle uzlaşarak yeni bir ahlak temelinde yükseldiği ileri sürülmektedir. Sabri Ülgener'in iktisadî kalkınma ahlakı ile ilgili yaklaşımları bu konuda önemli temeller sağladığı gösterilecektir. Zihniyet açıklamalarıyla Weber'le benzerlikler taşımasına karşın, Ülgener, geleneğin dayanışma kültürünün deneyimlerinden hareket ederek dayanışma vurgulu açıklamalar yaparak farklılaşmaktadır.

Böylece çalışmamızda hem küresel serbest piyasa modellerinden biri olmaya aday potansiyel niteliği taşıyan Anadolu kalkınma ahlakının varlığı ileri sürülmekte hem de Sabri Ülgener'in sosyal teorisiyle toplumsal olgularımızı açıklamanın Weber'in Protestan Ahlakı tezinden daha geçerli olabileceği gerçeği ileri sürülmektedir.

Anahtar kelimeler - Kalkınma ahlakı, Dayanışma, Kadrocu ekonomi, Serbest piyasa.

1. Giriş

Küreselleşme ile beraber toplumsal dünyamızın genel ilişkiler ağında köklü dönüşümler yaşanmaktadır. Bu bağlamda, soğuk savaş ekonomi dünyasının kadrocu ve devletçi ekonomi politikaları bütünüyle terk edilmeye başlanmıştır. Bunun yerine serbest piyasa ekonomi modeli her yerde egemenleşerek etkinliğini arttırmaktadır. Küresel çağın bilgi ve uydu teknolojisine dayalı dünyası bunu

* Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

kolaylaştırmakta ve yaygınlaştırmaktadır. Böylece yeni bilgi, teknoloji dünyası ve siyasal dünyada serbest piyasa tarzı kalkınma modeli rakipsiz bir statüye kavuşmaktadır. Ancak bu model farklı uygarlık kuşaklarında farklı kültürel motivasyonlarla çalışarak kalkınmanın farklı zihniyet dünyalarını gündeme getirmektedir. Dolayısıyla serbest piyasa değişik kalkınma ahlakları oluşmaktadır. Bu bağlamda Anadolu'daki kalkınmanın zihniyet dünyasını nereye oturtabiliriz? Küreselleşme çağında Anadolu'nun kalkınma ahlakı yeni serbest piyasa modeliyle nasıl buluşmaktadır? Kimi Avrupalı sosyal bilimcilerin dediği gibi İslam Kalvinizmi olarak yorumlanabilir mi? Bu makalede tartışılacak sorun budur ve ileri sürülen yaklaşım ise küresel ekonomik koşullarda Anadolu'da gelişen ekonomik kalkınmanın Türkiye'ye özgü bir kalkınma ahlakına dayandığı ve bunun tarihsel, coğrafi, inanç kültüründen etkilenerek oluştuğudur. Gelenek, dayanışma, cemaat ve cengâverlik özellikleriyle tarih içinde oluşan Ahilik modelinin serbest piyasa modeliyle varlığını yeniden gündeme getirdiğidir. Bu nedenle Kayseri örneğinde gelişen ekonomik durumun değerler analizinde Weber yerine Ülgener bakışının aranması gerekmektedir.

2. Kalkınmanın Farklı Kültürel Motivasyonları ya da Zihniyet Dünyaları

Serbest piyasanın liberal Batı dünyasından Batı-dışı uygarlıklara doğru yaptığı yayılma, farklı tarzlara bürünmesine neden olmaktadır. Kalkınmanın kültürel motivasyonunu tam da bu uygarlıkların çoğulcu yönleri eşlik etmektedir. Post-materyalist bir dönemden sonra, kültürel motivasyon boyutu daha da öne çıkmaktadır. Bireylerin, toplulukların, bölgelerin ve ulusların kalkınmaya katılım yönündeki tutumları salt düzeyde "kar" ve "maddi" kazanç içgüdüleriyle açıklanamayacak kadar karmaşık bir boyut oluşturmaktadır. Özellikle farklı uygarlıkların farklı kültürel kodlarla işleyen dünyalarındaki ekonomi eyleminin güdüsel alt yapısında bu farklılaşma daha da öne çıkmaktadır. Uzak Asya toplumlarında, Japonya ve Çin modernliklerinde bu kültürel motivasyon boyutunun farklılığı bütün görkemiyle ortada durmaktadır. Japonların cemaatçi kültürel kimlikleri, kalkınmanın temel alt güdüsel dünyasını oluşturmaktadır (Özel, 1998: 93-100). Çin, farklı kültürel kimliği nedeniyle serbest piyasanın güdüsel alt yapısını kolektivist biçimde gerçekleştirmektedir. Böylelikle bir serbest piyasa komünizmini ortaya koymaktadır! Friedman'ın işaret ettiği gibi dünyanın en önemli Microsoft araştırma merkezlerinden birinin de Pekin'de olması, Çin'in sahip olduğu ekonomik gücün alt yapısını oluşturan küresel bilgi teknolojilerinin desteğini göstermektedir (Friedman, 2006:262). Yeni çalışma modeli, yeni teknoloji

loji ve yeni üretim kapasitesinin yükselişi (Friedman, 2006: 121) Çin kalkınma kültürünün de kudretini anlatmaktadır.

Batı dışı bir serbest piyasa modeli olarak Çin ilginç bir örnek oluşturmaya başlamaktadır. Çin'in pazar modeli, egemen küresel pazara (Batı uygarlık ekonomisine) bir dizi değerleriyle yaptığı meydan okumalar olarak yorumlanabilir. Çünkü yeni Konfüçyüs ve yeni geleneksel değerlere dayalı ekonomik dinamizmi derin ve güçlü bir alternatifliği temsil etmektedir (Bilgin, 2005: 1-14). Çin, Batı uygarlığından farklılaşan derin ve köklü uygarlık geleneğiyle oldukça farklı bir kültürel motivasyon boyutunu temsil etmektedir. Serbest piyasaya, bu güçlü farklılıklarıyla verdiği renk nedeniyle kapitalizmden farklılaştırmaktadır. Politik yapı, kültür dünyası, bölgesel özellikler ve tarihsel birikime dayalı bir kalkınma modeli, küresel koşulların serbest piyasa yapısını etkilemektedir. Bu kalkınma tutumu, ne kapitalizm ne de komünizm olarak yorumlanabilir. Belki en doğru tanımlama için Çin Serbest Piyasa'sı demek gerekir.

Modern dünyanın serbest piyasa koşullarında Sombart, Yahudilik ile ekonomik kalkınma; Weber ise Hıristiyanlık ile ekonomik kalkınma ilişkilerini açıklamaya çalıştı. Bizde de Sabri Ülgener, İslamiyet ile ekonomik kalkınma ilişkisinin sosyolojisini yapan ilk şahsiyettir. Günümüz Anadolu kalkınma ahlakı olgusunu anlamak amacıyla Ülgener perspektifiyle kalkınmanın ahlakî temellerini yorumlamak önemli bir çıkış olabilir. İktisadî gelişme de zihniyetlere öncelik tanıyan Weber, *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu* adlı çalışmasıyla bunu bizlere göstermeye çalışmaktadır. Buna göre modern kapitalist ekonomik gelişmenin kökeninde Protestan Ahlakının temsil ettiği motivasyonlar bulunmaktadır. Bu ahlakî değerler aracılığıyla ekonomik kalkınma ortaya çıkmış ve Batı toplumları iktisadi ilerlemeler ortaya koymuşlardır (Weber, 1965). Marx'ın sınıflar çatışması ve sömürü olgusuna dayalı ekonomik kalkınma modeli yerine Weber zihniyete öncelik vermiştir. Bu yaklaşımlarıyla zihniyete dayalı açıklama biçimi belirleyici olmuştur. Sabri Ülgener de zihniyet açıklamalarına öncelik vererek hareket etmektedir. Bu özellikleriyle Weber'le örtüşmektedir. Başka bir ifade ile her iki sosyal teorisyen de üst yapısal değerlerin ve ilişkilerin kalkınmanın motor gücünü oluşturdukları konusunda hem fikirdirler. Ancak ayrıştıkları önemli noktalar da bulunmaktadır. Bu çalışmada da Ülgener'i Webere'den ayıran özelliklere dayanarak Anadolu'daki kalkınma anlayışını açıklamaya çalışıyoruz. Başka bir ifadeyle, buradaki çalışma Sabri Ülgener'in özgünlüğünü kanıtlayan bir nitelik de taşımaktadır.

Ülgener'in Weber'den ayrılan yönlerini Weber ile Marx'ı mukayese de değil, Weber ile Ülgener mukayesesinde algılayabiliriz. Weber'in zihniyetler teorisi Protestan Ahlakı'nı yorumlama örneğinde somutlaşır. Bu teori, Hıristiyanlık ahlakının modernliğin içinde ve kapitalizmin üretim tarzıyla el ele tutuşarak ortaya çıkmaktadır. Oysa Ülgener, İslam inancıyla gelen ahlakın temellerinden hareket etmektedir ve bu ahlakın kökenlendiği toplumsal dünya ne Batı modernitesi ne de kapitalizmdir. Örneğin Weber'in teorisinin kökenlendiği yaklaşımda bireysellik ve rasyonalite en temel parametrelerdir. Protestan ahlakı bireyselliği ve rasyonelliği ön gördüğünü vurgulamakta ve kalkınmanın da buna bağlı olarak geliştiğini söylemektedir. Oysa Ülgener dayanışma ve cengâverliğe dikkat çekmektedir. Kalkınma ahlakının temelinde Müslüman toplumlardaki tarihsel, geleneksel ve inançların ortaya koyduğu dayanışmacı ruhun varlığını ve kalkınmanın da bu ruh ile gerçekleştiğini ileri sürer.

Ülkemizde yüzeysel okumaların etkisiyle Ülgener, çoğunlukla Weber'in aktarıcısı ve izleyicisi olarak yorumlanmaktadır (Türkdoğan, 2005). Bu okumalar, kalkınmayı Weber ve Marx aracılığıyla zihniyet ve madde ikilemelerine indirgendiği zaman ortaya çıkmaktadır. Oysa hem Ülgener'in perspektifi farklı hem de bu perspektifin denendiği toplumsal dünyanın gerçekliği farklıdır. Çalışmamızın önemli bir boyutu da bu farklılığı göstermeye çalışmaktadır.

3. Kadrocu Kalkınma Modelinin Dini Gelişmeye Engel Olarak Algılanması

Modern zamanların Türkiye'sinde kalkınma ideolojisi, hayali modernliğin parametreleri içinde gerçekleşiyordu. Milli iktisat söylemi kadrocu, seküler ve merkezîyetçi bir özellik taşımaktaydı. İttihat Terakkiyle başlayan ve İzmir İktisat Kongresi'yle devam edip, CHP'nin temel altı ilkelerinden biri haline gelen devletçilik ilkesi ile birlikte ideolojik bir kabule dönüştü. Kalkınma, devlet elitlerinin öncülüğünde (Gülalp, 1987: 73-74-75) modernlik ideolojisinin seküler ahlakına dayandırılarak sürdürülmeye çalışılıyordu. Bu nedenle geleneksel, yerel, tarihsel ve dinsel boyutların oluşturduğu kültürel sosyolojik alan dışlanmaktaydı. Yeni kalkınma ahlakının sınıfsal temelleri de buna paralel olarak merkez kentlerin Batı merkezîyle işbirliği içinde olan elit grupları oluşturmaktaydı.

Türkiye'nin kadrocu kalkınma modeli dönemlerinde, İslamiyet genel olarak ilerleme önünde engelleyici bir olgu olarak algılanmaktaydı. Cumhuriyet modernliğinin kurucu elitleri, Osmanlı'nın yıkılış nedeni olarak İslam'ı (geleneksel Osmanlı İslam'ı / Osmanlı'daki geleneksel İslam anlayışı) görmüşlerdi. Namık

Kemallerin, Renan'ın "İslam Terakkiye Manidir" tezine gösterdikleri tepki, bir süre sonra realiteyle birlikte aydınların zihninde kabule dönüşmüştü. Çünkü realitede dine dayandığı söylenen Osmanlı'nın yıkılışı, aydınları dinin ilerlemeye engel olduğu yönündeki kuşkularını artırmıştı. Sonuçta yeni devletin kadrocu kalkınma modeli, her çeşit dinsel kültürün güdül boyutlarını dışlamaktaydı. Din ayrı, ekonomi ayrıydı. Bunların birbirine karıştırılması laikliğe de aykırı görülüyordu. Hatta kadrocu ekonomik faaliyetlerde dindarlık kisvesi bir sömürü aracı olarak algılanıyordu. Örneğin Fakir Baykurt'un *Buzlar Çözülünce* adlı çalışmasında bu tutum, karikatürize edilerek ifade edilir. Burada hacı, hoca, namazlı, takkeli vb. kavram ve giysilerle simgeleştirilen sanayici, tüccar ve zenginler sömürücü olarak gösterilirler. Din, kalkınmada hep olumsuz işlevler üstlenen bir imge olarak düşünülür.

1932-34 yılları arasında çıkan ve dönemin kadrocu kalkınma yaklaşımını örnekleyen Kadro dergisindeki ekonomi kalkınma modelinde dindar esnaf Batı emperyalizminin yerli işbirlikçisi olarak gösterilir. Bir yandan dünyaya ege-men olan ve reel olarak üstün olan Batı uygarlığı vardı, öbür yandan bir milleti yeryüzünde silmeyle yüz yüze bırakan bir Osmanlı-İslam geçmişi vardı. Din, gelenek, tarih, yerel kültür vb. ekonomik ilerlemenin güdül arka planı olarak düşünülüyordu.

Dünyada süren 1929 ekonomik bunalımlarına paralel olarak bütün dünyanın devlet müdahalesine açık bir ekonomiye yönelmelerine bağlı olarak Türkiye de devletçilik kalkınma modelini benimsemişti (Boratav,1982) ve bu modeli yürüten grup ise devlet bürokrasisini oluşturan elitlerdi. Asker - bürokrat kadroların oluşturduğu bu elitler, yeni gelişme stratejilerine öncülük yapmışlardır (Tezel, 2002: 156). Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni devletin ekonomik politikasını oluşturan İzmir İktisat Kongresi'nde özel teşebbüse ve yabancı sermayeye yapılan olumlu atıfı rağmen (Afetinan, 1989: 20), İnönü devriyle birlikte pür kadrocu kalkınma modeli dominant bir eğilim olarak öne çıkar. Örneğin Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi, ithalat ve ihracatın sınırlanması gibi uygulamalar bunun örnekleridir (Gülalp, 1987: 76).

II. Dünya Savaşıyla beraber Batı ile yeni ilişkiler kurulmaya başlanarak köklü değişikliklere gidildi. ABD'nin öncülüğünde "hür dünya"da başlayan modernleşme (kalkınma) teorisi bir kalkınma projesi olarak Truman Doktrini ve Marshall Planı ile destekleniyordu. Sovyetler birliğine karşı Türkiye'nin de içinde yer aldığı ülkelerin ekonomik, kültürel ve sosyal gelişmeleri için serbest piyasa

düzeni öneriliyordu. Türkiye'nin bu dışsal konjonktür yanında bir de iç toplumsal koşullarda demokrasiye geçişi ve serbest piyasa ekonomisini benimsemesi toplumdaki yeni dönüşümlere yol açtı. Hızla büyüyen ve kentlere göç eden nüfusun, artık yeni kurulan uluslar arası ittifakla beraber, ancak serbest piyasa ile doyurabileceği inancını egemen kıldı. DP hükümetiyle beraber, CHP'nin kadrocu kalkınma modeli terk edilerek serbest piyasaya modeline gidildi.

Çok partili siyasal sisteme geçişle beraber, sağ siyasal aktörler kalkınmayı "kurtuluşçu" bir söylemden uzaklaşarak yorumlamaya başladılar. Ekonomik faaliyet bir "kurtuluş perspektifi"yle değil bir "kalkınma perspektifi"yle yorumlandı. Sağ siyasal aktörlerin geleneksel kültürün köklerinden/sosyolojik ortamlarından yükselmeleri (Demirel, Özal) din ve ekonomi ilişkisine daha sıcak bakmalarına yol açtı. Bu liderler, kimlikleri aracılığıyla halkın kalkınma güdülerine hitap ederek onları uyardılar. Sanayileşme ve kalkınma, bir elit grubun işi olmaktan çıkarak bir halk-esnaf işine dönüştü yeniden. Hem uluslararası konjonktür hem de ulusal politik gelişmeler serbest piyasa ekonomisinin ahlaki motivasyonu olarak dinden yararlanmayı kolaylaştırmaktaydı.

4. Anadolu'da Yükselen Yeni Kalkınma Ahlakı

Din ve kalkınma arasındaki ilişkilerin açıklanması, Weber kadar Sombart tarafından da vurgulanmıştır. Sombart Yahudiliğin, Katolikliğin ve Protestanlığın modern ekonomik kalkınmada oynadıkları rol üzerinde ısrarla durmuştur (Özel, 1998: 135-175). Din, ekonomik kalkınmanın güdüsünü oluşturan zihniyeti ifade etmektedir. İnsanların ve toplulukların çalışırken iş hayatında sahip oldukları değerleri, idealleri, amaçları ve davranış kodlarını meydana getiren önemli bir unsur olmaktadır. Ekonomik kalkınma Ülgener'in vurguladığı gibi salt düzeyde ekonomik rakamlar olmayıp ekonomik kalkınmada insanların arzu, tercih ve amaçları da önem taşımaktadır (Ülgener, 1983: 16-17).

Batılı sosyal bilimciler sosyo-ekonomik değişmelerin kültürel arka planlarını yaygın bir şekilde Weber'in tezleriyle açıklamaktadırlar. Çünkü Weber'in *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, Batı da XIX. yüzyılda yaşanan ekonomik değişmelerin ahlakî temellerini açıklayan önemli teorilerden biridir. Bu sosyolojik teori, günümüzün bazı toplumsal gerçeklerini anlamada hala önemli bir perspektif sağlayabilmektedir (Weber, 1965). Ancak Türk toplumu kültürel ve dinsel olarak farklı bir arka plana sahiptir. Bu özellikleri nedeniyle Batı toplum gerçekliğiyle birebir örtüşmemektedir. Farklı bir toplumsal gerçeklik farklı bir

perspektifle yorumlanmayı gerektirir. Türk toplumunun kendi gerçekliklerini içinde yaşadığı çağı düşünerek çeşitli açıklamalara doğru yönelmeliyiz (Hanoğlu, 2006: 40-44). Bu bağlamda serbest piyasa ekonomik modelinin yaşanılan çağı; Ahi Evran'ın ise tarihselliğimizi, kültürümüzü ve inancımızı anlatacağını varsayarak hareket edebiliriz. Toplumsal özgünlüğümüzün içinde açıldığı tarihsel koşullar küresel süreci oluşturmaktadır. Toplumsal özgünlüğümüz ise tarihsel, kültürel ve inançsal temellerle inşa olan sosyolojik gerçekliğimizden yansımaktadır.

Küresel dönemde serbest piyasa, kalkınma ve kültürel motivasyonun güdüsünü boyutları arasındaki ilişkilerin dünya üzerindeki yeni görünümünü ülkemizde de gözlemleyebilmekteyiz. Anadolu'nun çeşitli kentlerinde yaşanan kalkınma yönelimlerini modellerini bu bağlamda değerlendirebiliriz. Yaşanan ekonomik kalkınmanın arkasındaki kültürel motivasyon/zihniyet dünyası bu toplumların inanç değerleriyle, tarihleriyle ve ticaret algılamalarıyla yakından ilgilidir.

Küresel dönemin serbest piyasa kalkınma modeli, farklı kültür kuşaklarının motivasyonlarını dışlamadan ticaret yapma ve üretimi gerçekleştirme imkânını gündeme getirmektedir. Bu bağlamda serbest piyasa ve İslam arasında çeşitli ilişkiler kurulmakta ve Çin Serbest Piyasası yanında bir de İslam Serbest Piyasasından bahsedilmektedir (Glain, 2006: 1-2). Şüphesiz İslam'ın ahlakî değerlerinin serbest piyasa modeliyle örtüşen boyutlara sahip olduğunu ileri süren yaklaşımlar daha önce ülkemizde de ortaya konmuştur (Ülgener, 1984; Özel, 1998: 33-48).

5. Serbest Piyasa Ahi Evranları

Anadolu'da ilk defa Selçuklular döneminde Kayseri bölgesinde esnaf teşkilatı olarak örgütlenen Ahi Evran, Anadolu topraklarında Müslüman Türkler'in mistik ve dayanışmacı ekonomik kurgusunu ortaya koymuştu. Bu kurgu aracılığıyla İslamiyet, esnaf teşkilatı içinde bir çalışma ahlakı haline gelmişti. Bir fetihçi ideolojiden çok bir çalışma etiği olarak öne çıkıyordu. Bu sistem, Osmanlı döneminde de Ahilik adıyla devam etti. Yüzlerce meslek grubu bu sistem içinde yerleşerek İslam'ın çalışma ruhuyla üretimde bulundu. İslamiyet esnaflığın, üretimin, örgütlemedeki ilişkilerin ve üretim amacının anlamlandırılmasında temel bir rol oynadı. İşe girişte, yükselmeye, ustalaşmada ve üretimin başlama ve bitiminde yapılan belli dinsel törenler (ritüeller) bunu pekiştirici bir işlev

gördü. İslamiyetin din olarak sağladığı çalışma etiği, hem ekonominin ürettiği yabancılaşmayı gideriyor, hem de çalışmanın güdüsel boyutunu meydana getiriyordu.

Ahilik ruhu, İslamiyet'in kalkınma etkinliklerinde oynadığı ahlakî davranış modelinin önemli bir temsili olarak işlevselleşiyordu. Bu ruh, XII. ve XIII. yüzyılın çalkantılı ve buhranlı ortamında dini ve duygusal bağlarla bir birine bağlı güçlü bir teşkilat olarak ortaya çıktı. Bu ortak bir "iş ahlakı ve disiplini altında" toplanan ahilik teşkilatının temel amaçları şunlardı: Sanat erbabı kimseleri ortak bir iş ahlakı etrafında muhafaza etmek, geleneği tanımak, zorunlu olmadıkça iş değiştirmemek, fakirleri korumak, "dışarıya" karşı dayanışma oluşturup topluluk birliğini savunmak, çalışma hayatındaki dayanışma ve cemaat zihniyeti, ahiliğin ruhunu oluşturmaktadır. Bu ruh, Anadolu, İstanbul ve Rumeli'de bedestenlerde, loncalarda, ve çarşı tezgahlarında temsil edildi. Bu ruhun dayandığı kurumlar ne kadar değişirse değişsin, varlığını korumaya devam etti. Asırlar geçmesine rağmen tüccar erbabının yaşam tarzı ve zihniyetlerinde bu ruh varlığını günümüze kadar sürdürdü (Ülgener; 1991: 33-35).

Ahilik örneğinde geleneksel Türk iktisadî ahlakın davranış temellerini inceleyen Ülgener, cemaatçi (community) kurumsallığın dayanışmacı ve korumacı özelliğine dikkat çeker. Ona göre, "Birbirini kollamak ve yardımlaşmak; dış tehlikeye karşı bazen cengâverlik ve barbarlık derecesine varan bir topluluk gayretiyle beraberce savunmak; kendilerine sığınanlara, başka bir dinden ve topluluktan olsa bile kapılarını açmak vs." (Ülgener, 1991: 58) bu teşkilatın değer ve ideallerini oluşturmaktadır. Ahiliğin ekonomik davranışının üretim kadar sosyal bir dayanışma ve mücadele için "cengâver" bir nitelik taşıması, dinî-mistik bir ahlakî temel ile meşrulaşarak gerçekleşmektedir. Nitekim Ahiliğin ilkelerinde İslam dininin tasavvuf ve gaza söylemlerinin yer aldığını görmekteyiz.

Günümüz Anadolu'sunda tartışılan (Kayseri özelinde) süren yeni kalkınma modeli, eğer yeni bir yenilik içeriyorsa Kayseri, Türklük, Anadolu ve Müslümanlık köklerinin ve bu kökenlerin serbest piyasaya dönüşümü ile yakından ilgilidir. Unutmayalım ki, tarihsel olarak Kayseri Ahi Evran'ın bölgesidir. "Kırk gün kırk gece " pazarların kurulduğu bir kenttir. Yahudi, Ermeni ve Müslüman tüccarların beraber çalışıp dünyaya açıldığı bir bölgedir.

Kuşkusuz, modern dönem sanayi üretim tarzı, ahiliğin dayandığı üretim tarzının çok ötesinde ve ahiliğin içinde çalıştığı üretim tarzıyla hiçbir ilişkisi de

bulunmamaktadır. Ancak Anadolu'da üretim tarzını besleyen kültürel arka plan belli bir devamlılık taşımaktadır. Kimi kopuş ve dönüşümlerle beraber üretimi etkileyen değerler, motivasyonlar, inanışlar (kültürel paradigma) Ahilikte olduğu gibi Anadolu, Türklük, Müslümanlık gibi özellikler taşımaktadır. Nitekim Kayseri örneğinde modern / küresel sanayinin bütün teknolojik alt yapısı kullanılmasıyla beraber, çalışma ahlakında Ülgener'in ahilik ruhu olarak tasvir ettiği özelliklerin (yukarıda kısmen ele aldığımız) önemli bir kısmı yer almaktadır. Kayseri örneğinde sanayicilerin ekonomik motivasyonlarını yönlendiren "kalkınma ahlakı"nda dayanışma, koruma, mücadele ve bunları besleyen gelenek zihniyetini bulabilmekteyiz. Nitekim yapılan bir araştırmada Kayseri kent merkezinde eğitim için sanayici ve tüccarların yaptığı harcamalar devletin yaptığı harcamaların 1/3'ini oluşturmaktadır. Yine kurulan vakıflar aracılığıyla sağlanan yardımlar ve kamu hizmetleri oldukça yüksektir (European Stability Initiative, "İslami kalvinistler", 2005:1-33).

6. Sonuç

Kalkınmanın Anadolu Türk kültüründe farklı deneyimlerle ortaya çıktığını ve modern zamanlarda bunun devam ettiğini anlatmak amacıyla "serbest piyasa Ahi Evranları" adını kullanabiliriz. Türkiye'nin serbest piyasa ekonomi kalkınma tarzına katılımıyla beraber, kendi kültürel kökleriyle barışma süreci tarihsel olarak birbiriyle örtüşmektedir. Bu da Türkiye'nin kendine özgü Anadolu, Türk, Müslüman vb. unsurlarıyla birlikte kalkınmanın içinde yer alması demektir. Kuşkusuz bu Ahi Evranlığı dönüş değildir. Dindarlığın ya da Müslümanlığın kalkınma sürecine katılarak ekonomiye anlam, kültürel alt yapı ve ahlakî disiplin vermesi boyutlarını içermesidir. Anadolu, serbest piyasa ile beraber sanayileşirken, ihtiyaç duyduğu "anlamlılığı" İslam'ın ahlakından alması demektir.

Yerel kültürel motivasyonların kaynaklık ettiği değerlerle oluşan farklı serbest piyasa türlerinden biri olmaya yönelik önemli bir potansiyel de Türkiye'de bulunmaktadır. Anadolu'dan çıkarak dünya küresel serbest piyasasıyla entegre olan bu potansiyel, kalkınmanın ahlakî davranışsal boyutu itibarıyla köklü yerel değerler içermektedir. Türk kültürünün tarihsel, geleneksel ve yerel motivasyonlarından ilham alan bu arayış dünya serbest piyasa deneyimleri içinde belli bir zenginliği temsil edebilir.

Kaynakça

- Boratav, K. (1982). *Türkiye'de devletçilik*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Bilgin, M. (2005). On civilized plurality: Mapping the clash of civilizations within the market. *Futures*, 38(3), 247-260.
- European Stability Initiative (2005 Eylül). *İslami kalvinistler: Orta Anadolu'da değişim ve muhafazakarlık*. http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_70.pdf, adresinden 08.07.2009 tarihinde alınmıştır.
- Glain, S. (2006). Islam in Office. *Newsweek*, 3-4, July,1-2.
- Gülalp, H. (1987). *Gelişme stratejileri ve gelişme ideolojileri*. Ankara: Yurt Yayınları.
- Hanioğlu, Ş. (2006). Max Weber-İslamî Kalvinistler. *Türkiye Günlüğü*, 84, 40-44.
- Friedman, T. (2006). *Dünya düzdür*. İstanbul: Boyner Yayınları.
- İnan, A. (1989). *İzmir iktisat kongresi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özel, M. (1998). *Birey, burjuva ve zengin*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ülgener S. (1983). *Zihniyet, aydınlar ve izmler*. Ankara: Mayaş Yayınları.
- Ülgener S. (1984). *Darlık buhranları ve İslam iktisat siyaseti*. Ankara: Mayaş Yayınları.
- Ülgener S. (1991). *İktisadî çözümlenin ahlak ve zihniyet dünyası*. İstanbul: Der Yayınları.
- Tezel, Y. (2002). *Cumhuriyet döneminin iktisat tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2005). *İslamî değerler sistemi ve Max Weber*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Weber, M. (1965). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism* (çev. T.Parsons). London: Unwin University Books.

The Ahi Evrars of Free Market: The New Rising of Development Ethics of Anatolia

Ergün Yıldırım*

Abstract - Within the globalization process the overall social relationships network have changed fundamentally. In this context the dirigisme and cadreist economic policies of cold war period began to be discarded, while free market model economy spread and raised its effectiveness. The ambience of the global age based on knowledge and satellite technology also facilitates and spreads this efficiency. By this way, free market model of development enjoys an unrivalled status in the new technological and political age. This model also raises different mentalities of development around the world stem from different cultural motivations in different civilization zones. Consequently there appears different ethics of developments of the free market. In that case, how can we understand the mentality of the new economic development in Anatolia? Where does it stand upon? How and in what terms does its ethic meet with free market model of global age? Can it be interpreted as Islamic Calvinism as some European social scientists claim?

This study attempts to analyze the ethic of economic development in Anatolia within the plural models of free market. However this new ethic got rise in global free market conditions, we argue that it gets its bases in traditional, historical and religious principles and practices; and this economic development stands upon a morality peculiar to the region. The traditional Ahi model, which emphasizes especially solidarity, community, fellowship and valour, reveals anew itself within the free market model.

*Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University Humanities and Social Science

Address for correspondence - Yıldız Teknik Üniversitesi - 34349 Besiktas - Istanbul /-Turkey. **E-Mail:** drergun@hotmail.com

In Kayseri case, the ethic of this economic upturn while accords with the traditional trends on the one hand, diverges from the established cadre movement on the other. Sabri Ülgener's approach on the ethic of economic development has been predicated as the theoretical background of this examination. Ülgener's mentality basis explanations however follow the Weberian thinking and have a lot similarity with him, Ülgener differs from Weber with the emphasis on the experience of solidarity of the Anatolian tradition. This study argues Ülgener's social theory a more appropriate basis to explain this social fact than Weber's Protestant Ethics thesis.

Key Words - Developmental ethic, Solidarity.

Tanıtım ve Değerlendirmeler

Cumhuriyet, Eğitim Reformu ve Dewey,

F. Pınar Canevi & John Peter Anton, İstanbul: Forum İstanbul Enstitüsü Yayınları, 2007, 248 s., ISBN: 9789757104759

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kurulduğu yıllardaki en önemli sorunlardan biri hiç şüphesiz yeni bir felsefeyle tesis edilmeye çalışılan Türk eğitim sisteminin, modern ve Batılı değerleri temel alan bir Türkiye'nin yarınlarını hazırlayacak kapasiteye ulaştırılması, ülkenin kalkınmasının temel taşı olan sanayi ve ekonomi alanına eleman yetiştirecek bir konuma getirilmesiydi. Bilindiği üzere Cumhuriyet devri milli eğitimi, geçmişte farklı alanlarda çeşitlilik arz eden pek çok eğitim kurumunu miras almıştı. Bunların içerisinde bir yanda Osmanlı Devleti'nin klasik eğitim kurumlarından olan sıbyan mektepleri, medreseler ve yan kurumları bulunurken, öte yanda idadiler, sultaniler, askerî okullar, Darülfünun, sanat okulları, azınlık ve yabancı okulları gibi modern okul tanımına girebilecek eğitim kurumları da mevcuttu. Bu çeşitlilik ortamında yeni Türkiye Cumhuriyeti milliyetçi ve halkçı ilkelerle yola koyularak, son iki yüz yıldır süregelen klasik ve modern eğitim kurumlarını birbirinden ayıklama politikasını artık sonuçlandırmak, geçmişin modern eğitim kurumlarını alarak Cumhuriyet ideolojisinin renklerine boyamak ve nihayet yeni kurumlarla zenginleştirmek yolunu takip etti. Bu yolun temelini ise tevhid-i tedrisat ilkesi oluşturuyordu.

Cumhuriyet eğitimine yüklenen misyon, Cumhuriyet ilkelerini benimsemiş insan tipolojisinin yetiştirilmesi, yeni dönemin değerlerinin üretilmesi ve üretilen değerlerin gelecek nesillere aktarılması ve ülke kalkınmasına katkıda bulunacak kurumlara eleman sağlanması şeklinde özetlenebilir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi adına Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra eğitimle ilgili ciddi çalışmalar başlatıldı. Bu bağlamda dönemin önde gelen eğitim felsefecilerinden biri ve Amerikan eğitiminde yeni bir çığır açmış olan John Dewey (1859-1952) Maarif Vekili Sefa Bey tarafından Türkiye'ye davet edildi. Dewey, 19